

Gunnar Kvåle personifiserer uttrykket «tenke globalt, handle lokalt». Han er Norges vennlige kjempe innen internasjonal medisin, men at han farer like mildt med alle, er en misforståelse.

Intervjuet: Gunnar Kvåle

Moden radikaler

■ 30 minutters kjøring sørover fra Bergen ligger Os kommune, for noen bedre kjent som FrPs utstillingssvindu. Her er det tross alt godt å bo, selv for Gunnar Kvåle. Fra Os kan han se over Bjørnefjorden og nesten til Strandvik i Fusa kommune der han vokste opp. I 1998 kom en stor trailer og flyttet barndomshjemmet 2 km fra sin opprinnelige plass, og nå ligger det idyllisk til ved fjorden som fritidsbolig. Gunnar er fotkjent i Fusafjellene, og friluftsliv er det han får tid til ved siden av familieliv og professorat ved Senter for internasjonal helse ved Universitetet i Bergen. Han glemte visstnok 67-årsdagen sin i januar, men i disse dager trapper han ned til 100 % stilting, som sønnen formulerer det.

Å snu ryggen til

Det er én ting Gunnar Kvåle vil ha sagt under intervjuet:

– Forskere bør engasjere seg mer i det som skjer. Jeg syns vi er for lite flinke til det! Intellektuelle bør bidra mer til samfunnsdebatten og engasjere seg politisk også.

Overalt er det skriftlige spor etter Gunnar Kvåle. I Os- og Fusaposten og i *The Lancet*. Sånn er det å ikke kunne la være.

– Når jeg ser noe som jeg føler at jeg må kommentere, så setter jeg meg ned og skriver et leserinnlegg eller brev til et tidskrift, sier han. Men Kvåle er også en handlingens mann. I 2000 var Terje Søviknes eneste FrP-ordfører og partiet ville vise resten av Norge hvor flinke de var. Et stort profileringsmøte ble arrangert i Os, og riksdekkende medier var på plass. Partifromannen gikk på talerstolen på torget, og da skjedde det vi kunne lese i avisene dagen etter: En stor del av publikum snudde ryggen til Hagen!

– De ville vise at når FrP kan styre Os, kan de også styre landet. Jeg ville vise at ikke alle på Os, faktisk ikke halvparten engang, hadde stemt på FrP. Jeg, kona og et annet vennerpar ringte rundt til alle de store partiene og fikk med oss de fleste på aksjonen, forteller han.

Av kolleger beskrives professoren som en hyggelig og nøyaktig mann med diplomatiske evner, beskjeden, men ruvende i kraft av sin kunnskap. Han snakker gjerne om ting som engasjerer ham, men de fleste mener at han er litt forsiktig i uttalelsene sine. Jeg er ikke helt enig. Kvåle har mye mer å si om FrP, men nok om det i dette intervjet.

Politisk migrant

Mens de fleste blir mer konservative med årene, er Kvåle heller blitt radikalisert. En moden radikaler er han, uten juniorpolitikernes naivitet. Rolig, men det er nok ikke fordi ungdommens villskap har klingen av.

– Jeg ble uteksaminert rett før studentopprøret. På den tiden ble man nærmest stemplet som kommunist om man, som jeg, uttalte seg det minste kritisk til Vietnamkrigen. I de siste årene har han vært i politisk migrasjon på Os. Først var han medlem av Venstre, men de valgte feil side i regjeringssporstmålet. Så sto han på liste for SP.

– Men da de gikk inn for OL i Tromsø som et *distrisktspolitisk tiltak*, synes jeg de misbrukte sin tillit. Finanskrisen har nylig vist at til og med SV, som liksom skal være radikale, er mer opptatt av økonomisk vekst enn av miljø. Derfor skyter det et skudd av Miljøpartiet De Grønne på Os. Kvåle satte for ikke lenge siden inn en annonse i lokalavisen der han søkte etter medlemmer til et lokallag. Det var da noen som meldte seg. Han reklamerer også for partiet på mer utradisjonelle måter. I forrige julebrev fikk noen utvalgte sendt med en innmeldningsblankett. Også nevøen, som er medlem i SP, fikk denne: Du *har* rett, men vi *får* rett, sier han – nevøen altså.

– Miljøbevegelsens holdning har lenge vært at om man skal ha gjennomslagskraft, må man jobbe gjennom alle partier. Det er et fair standpunkt som jeg har delt lenge. Men blant annet finanskrisen har overbevist meg om at jeg må gå en annen vei, og at De Grønne har en funksjon som parti. De kommer nok ikke på Stortinget denne

gangen heller, men dette er et langsiktig prosjekt for meg. Kvåle undrer seg over at De Grønne ikke er større, sammenliknet med liknende partier i for eksempel Sverige og Tyskland.

– Men vi har jo så mange andre «grønne» partier. De er ikke så veldig grønne etter mitt syn. Nå må vi redusere unødvendig forbruk og CO₂-utsipp hos oss, ikke bare kjøpe regnskog og klimakovter i utlandet, som er Norges politikk for tiden. De Grønne står for bedre miljø basert på grønn vekst i vår del av verden og utjevning og fattigdomsbekjempelse globalt. Vi trenger et radikalt grønt alternativ!

Global helse

Boken *The lords of poverty* fra 1989 beskriver «bistandsmafiaen» (1).

– Når jeg flyr ut på store konferanser, bor på flotte hoteller og spiser fine middager, føler jeg meg som en av dem. De fleste som jobber innen bistand er så klart opptatt av å hjelpe de fattige, og det som skjer på møtene er viktig, men det blir brukt store summer på reiser og slike konferanser. Først snakker man masse om «the poor» og så drikker man sjampanje etterpå. Da er det noe som skurrer. Jeg har liksom aldri funnet meg helt til rette med denne delen av jobben. Kvåle har også «jobba på golvet» i internasjonal medisin. Tiden i Nigeria var langt ifra noe «sjølproletariseringssprosjekt», men den har gitt ham et perspektiv på sitt eget fagfelt som han synes er svært nyttig.

– Det er langt fra planlegging på topp-nivå og til det skjer noe som virkelig betyr noe på grunnplanet. Når du vet *hvor* langt, får du et litt mindre optimistisk syn på for eksempel hvor mye som kan endres på bare fire år. Jeg er nok kritisk til en del av bistanden nettopp fordi jeg har denne bakgrunnen. Etter hvert er det færre og færre som har denne typen erfaring, dessverre. Før Nigeria hadde Kvåle bestemt seg for ikke å bli indremedisiner på Voss, og tatt med seg kone og barn til London, egentlig

Gunnar Kvåle

Født 15. januar 1942 i Strandvik

- Cand.med. 1968
- Medisinsk leder for distriktsutviklingsprosjekt i Abakaliki, Nigeria i regi av Kirkens Nødhjelp 1974–76
- Dr.med. i kreftepidemiologi 1989, Universitetet i Bergen
- Professor ved Senter for internasjonal helse og leder i to perioder
- Initiativtaker til Norsk forum for global helseforskning
- Medlem av Legeforeningens internasjonale utvalg
- Medlem av The People's Health Movement

Foto Marit Hommedal/SCANPIX

uten noen fast plan videre. Der gikk han et kurs i Tropical Public Health ved London School of Hygiene and Tropical Medicine. Dette var folkehelsevarianten av de mer kjente kliniske tropemedisinkursene.

– Det var da jeg tok beslutningen om å gå i retning av forebyggende medisin, og i internasjonal sammenheng.

I London ble det knyttet kontakter som han fortsatt har, blant annet innen People's Health Movement, en internasjonal organisasjon som driver opplysnings- og påvirkningsarbeid i globale helsespørsmål. Doktorgraden i kreftepidemiologi, som Kvåle begynte på etter toårsengasjementet for Kirkens Nødhjelp, stemmer liksom ikke helt med resten av levnedsbrevet. Men det er kanskje denne bakgrunnen som har gjort ham til en så sterk pådriver for forskning på internasjonal helse.

P4P og EBM

Resultatbasert finansiering eller «pay for performance» (P4P) er en ny strategi innen helsebistand, der størrelsen på finansiell støtte knyttes til bestemte indikatorer for oppnådde resultater. Ikke ulikt DRG-systemet, egentlig. Kvåle ser flere problemer med dette (2), blant annet at spesielle innsatsområder drenerer ressurser fra andre deler av helseomsorgen som også er viktige. I fattige land vil også feilrapportering og korruption kunne bli et problem.

– Jeg pleier å si, litt sleivete, at når DRG-kodingen skapte korruption på Sørlandet, hvordan skal det da gå i utviklingsland? P4P er en litt for enkel løsning etter mitt syn. Kvåle er svært fornøyd med at bistand har kommet mer i fokus med den sittende regjeringen. Han henviser til Jonas Gahr Støre som står i spissen for «The Global Health and Foreign Policy Initiative». I en artikkel i *The Lancet* argumenterer han og flere andre utenriksminstre for at helse bør være et hovedmål for hvor god vår utenrikspolitikk er (3). Han trekker også frem Jens Stoltenbergs engasjement for å fremme WHOs tusenårmål.

– Men politikere skal ha resultatene på bordet så raskt. Mine oppfordringer er: Vær tålmodige! Lag programmer med minst 10–15 års perspektiv! Knytt forskning til dette! Sels om kunnskapsbasert medisin (EMB) synes å ráde grunnen i vårt fagfelt, er mange helsebistandstiltak lite forskningsbasert. Det å knytte forskningsmidler til bistandsenger har ikke vært noen selvfølge.

– Det er blitt større aksept for at 5–10 % av midlene som går til bistandsintervisjoner bør øremerkles evaluering og forskning. I de nye programmene som Norge støtter, tilstreber man dette, og det er bra, men det gir oss allikevel ikke nok kunnskap. Kvåle har frem til i år ledet Norsk forum for global helseforskning som samler de ulike forskningsmiljøene på dette feltet i landet. Forumet jobber blant annet for at staten må bevilge penger til et større program for forskning på internasjonal helse.

– Vi, som ligger på bistandstoppen, bør også bevilge penger til forskning som er uavhengig av konkrete prosjekter. Det er langsigkt implementeringsforskning eller intervensionsforskning som kan gi oss svar på hvilke tiltak som faktisk virker over tid, konkluderer han.

Utvordringer i fremtiden

Er det håp for verdens helseituasjon, Kvåle?

– Når det gjelder arbeidet med global helse, viser statistikken at vi er på vei i riktig retning, ja, selv om vi ikke når alle tusenårmålene. Det er større utfordringer som bekymrer meg mer: miljøkrisen og nye internasjonale konflikter. Allerede nå ser vi konsekvenser av miljøendringer for folk i Bangladesh og i land rundt Sahara. Miljøflyktninger vil føre til store helseproblemer, selv om vi gjør noe nå. Miljø og internasjonal konflikthåndtering må stå høyt på den internasjonale dagsordenen. Kvåle mener situasjonen kan sammenliknes med den på 1950-tallet da Bertram Russell og Alfred Einstein krevde «a new way of thin-

king» som reaksjon på atomtrusselen (4). Og det er avgjørende å gjennomføre endringer etter modell av Gandhis ikke-voldstrategi.

– Dialog i stedet for konfrontasjon; vi har ikke sett så mye til det under Bush. Jeg håper den nye USA-administrasjonen og verdenssamfunnet ser at det for eksempel er et klart brudd på menneskerettigheten å starte en krig som Israel gjorde ved års-skiftet. For helse isolert ser vi fremgang, men disse andre utfordringene kan gjøre noen og hver motløse. Jeg er redd for at det må bli verre før verdens ledere innser at vi må endre kurs. Strandvikingen vil ikke oppfattes som en fremtidspessimist.

– Håpet er at vi gjennom dialog blir flinkere til å unngå konflikter og gjennom «grønn vekst» kan skape et bærekraftig samfunn med lavere forbruk, men bedre livskvalitet, avrunder han entusiastisk.

Guro Lenæs

gurolenes@gmail.com

Kirurgisk avdeling

Universitetssykehuset Nord Norge Harstad

Litteratur

1. Hancock G. *The lords of poverty: the free-wheeling, lifestyles, power, prestige and corruption of the multi-billion dollar aid business*. London: Macmillan, 1989.
2. Kvåle G. Etter mitt syn... Norsk helsebistand – viktige visjoner, men feil strategi? *Bistandsaktuelt* 19.12.2008. www.bistandsaktuelt.no/new_forum/display_message.asp?mid=674&GID=9 (11.5.2009).
3. Ministers of Foreign Affairs of Brazil, France, Indonesia, Norway, Senegal, South Africa, and Thailand: Oslo Ministerial Declaration – global health: a pressing foreign policy issue of our time. *Lancet* 2007; 369: 1373–8.
4. The Russell-Einstein Manifesto. London, 1955. http://en.wikisource.org/wiki/Russell-Einstein_Manifesto (11.5.2009).